

Disputatio medica inauguralis de dysenteria

<https://hdl.handle.net/1874/343810>

DISPUTATIO MEDICA
INAUGURALIS,
DE

DYSENTERIA,

QUAM

AUSPICE DEO OPT. MAX.

Auctoritate Magnifici D. Rectoris,

M. GERARDI de VRIES,

Philosophiæ Doctoris, ejusdemque Facultatis in Illustri
Academia Ultrajectina Professoris Ordinarii,

NEC NON

*Amplissimi Senatus Academici Consensu, Nobilissimæque
Facultatis MEDICÆ Decreto,*

PRO GRADU DOCTORATUS
Summisque in MEDICINA Honoribus & Privilegiis ritè
& legitimè consequendis,

Publico examini subicit

WILLEBRORDUS POTH, AMISFURTENSIS.

Ad diem 15. Octobris, horis locoque solitis.

TRAJECTI ad RHENUM,

Ex Officinâ FRANCISCI HALMA, Academiae
Typographi, clō Ioc XCII.

Nobilissimo , Amplissimo , Consultissimo

V I R O ,

D. P E T R O

VAN DAM , J. U. D.

Collegii ad res Orientalis
Indiæ gubernandos conscri-
pti Advocato , Consiliario
dignissimo.

*Theses hasce Inaugurales ,
semet ipsum*

D. D. D.

WILLEBRORDUS POTH.

DISPUTATIO MEDICA
INAUGURALIS
DE
DYSENTERIA.

THESIS I.

*D*ysenteria de qua hic acturi sumus, est vocabulum Græcum ex *δύς* ægre, difficulter, & *έντερον* intestinum, compositum. Ita ut ex nominis etymologia omnibus intestinorum difficultatibus & morbis accommodare possimus. In specie tamen sumitur pro isto intestinorum morbo, cui frequens, cruenta, purulenta ac dolorosa alvi ejection, & plura alia symptomata adsunt, de quibus in sequentibus amplius tractabimus.

I I.

Dysenteriam igitur definimus; quod sit *variorum humorum cruore & pure permixtorum cum alvi intenso dolore, cui plurimum febris acuta adest, frequens excretio*

I I I.

Subjectum Dysenterix sunt omnia intestina, tam tenuia quam crassa, quæ id cum ventriculo commune habent, quod ex tri-

4 DISPUTATIO MEDICA

plici membrana constant: eo tamen cum discrimine, quod secunda ventriculi, intestinorum est tertia. Præterea multis glandulis sunt prædita, ut etiam ventriculus; per quas lymphæ separatur, quæ segregationi chyli postea inservit.

I V.

Causæ dysentericæ sunt variæ, & propterea ab autoribus distinguuntur. Et præcipue in causam proximam, conjunctam seu continentem, antecedentem, & procatarticam.

V.

Causa proxima est soluta unitas sive anastomosis seu apertio arteriarum mesentericarum, quæ in maxima copia per mesenterium diffiminantur, & osculis suis in intestina præsertim tenuia terminantur.

V I.

Causa continens est bilis & succus pancreaticus acrior, tam acidus quam salinus, tam volatilis quam fixus, qui aculeis suis pungentes & scindentes, juxta Hippocratem semper in sanguine nostro reperiuntur. *Inest enim, inquit, in sanguine amarum & salsum, dulce & acidum, & sexcenta alia.* In statu tamen naturali sive bene temperato secretionem & dilutionem chyli valde facilitant. Ita ut eo in statu ubi æqualiter inter se mixti & temperati sunt, ut partes aliquæ eorum præ aliis prædominium nullum obtineant, hinc fiat, ut hominem nec lædere, nec turbas in œconomia animali excitare possint.

V I I.

Causa antecedens est vitiosa sanguinis qualitas sive cacochymia, quæ varia est, biliosa, viscida, salsa, pituitosa, vel denique melancholica. Considerandum hic est, cacochymicæ biliosæ, quam una cum succo pancreatico depravato hic tanquam primariam causam antecedentem suppono, semper acidum acre inesse.

V I I I.

Constat sal acidum ex particulis rigidis, figuræ brevioris in parte superiore & inferiore ac etiam lateribus acuminatis, hinc est quod sua efficacia membranarum texturam dirumpat, arte-

ria-

riarum extremitates sive oscula aperiat : unde sanguinis effusionem & ulcera procreant. Notari tamen velim, lympham acriorem & salivam acidam, dum multis ejusmodi particulis armatae sunt, non parum huc facere. Ex antedictis ergo facile colligi potest, diarrhæam sæpe dysenteriam prævenire; unde vomitus, nausea & cætera.

I X.

Fuerunt quidam qui intestinorum ulcera non admittunt; at tamen aliter expertus, ista cum Paulo Barbette statuo, præsertim in vehementi & diuturna dysenteria: nam in praxi sua capite de dysenteria dicit: *Ulcus profundum difficillime curatur, curabile tamen est.*

X.

Causa antecedente explicata, ordo postulat, ut nunc de causa procatartica agamus, quam ex sex rebus N. N. indagare possumus, aëre, cibo & potu, motu & quiete, somno & vigiliis, excretis & recentis, & denique animi pathematis.

X I.

Aër itaque calidus & siccus sanguinem nimio motu agitare potest, ita ut spiritus animales per insensibilem transpirationem avolent, & sanguinem quasi acriorem factum relinquunt: qui iterum ad intestina delatus dramata sua instituere incipit. Aër frigidus & humidus, qui multis particulis acidis & nitrosis scattet, poros cutis constipat, unde per consequentiam insensibilis transpiratio sufflaminatur, & lymphæ ac serum augetur, quæ postea particulis heterogeniis repletæ iterum secundum circulationis leges sanguini admiscuntur, & non parum ad producendam dysenteriam tribuunt. Exhalationes subterraneæ activitate caloris solis, vel igni innato ex terræ visceribus expulsæ, ex multis corpusculis acidis, salinis, muriaticis, sulphureis & aliis sunt compositæ, præsertim quando ex ista terræ parte attolluntur, ubi mineralium maxima copia est, & postea per aërem propulsæ œconomiam humanam non parum afficiunt: ita ut inde morbi epidemici, ut febres pestilenciales, & dysenteria exoriantur, uti sæpius observatum est. *Ægrotorum quoque ef-*

6 D I S P U T A T I O M E D I C A

fluvia, tam ex excrementis, quam ex ipsorum corporibus non parum huc conferunt, ut præterito hieme in oppido Charleroy expertus sum inter milites, qui propter multitudinem duodecim aut tredecim simul uno in contubernio militari habitare cogebantur, in quo tria aut plurimum quatuor cubicula collocata erant: nam ubi unus ex istis ægrotabat, primò sibi accumbentes infecit, postea nemine (nisi uno forte) exempto, qui procul dubio fortioris ac robustioris constitutionis fuit, contagium istud se in orbem agitavit, cum multorum interitu.

X I I.

Examine aëris breviter factò, cibus & potus examinandi veniunt, qui quantitate vel qualitate sæpissime peccant. Quantitate peccare dicuntur, quando alimenta majore copia assumuntur, ita ut fermentum ventriculi & saliva subigere illa nequeant, præsertim si in ore non bene masticata & salivâ permista sunt: ut Clariss. Waldsmit in Institution. Medicin. Rational. ubi de chylo & sanguine agit, docet. Decem bolos probe masticatos & salivali menstruo humectatos atque solutos feliciter in ventriculo concoqui, quam unum non masticatum. Qualitate peccant alimenta duriora, viscida, salsa, quæ in ventriculo in humores mucosos, & acidos digenerant. Symbolum huc quoque conferunt fructus immaturi, ut uvæ recentes, nuces, poma, pyra, pruna & multi alii, qui humores acidos, auteros & viscidos reddunt, ut jam diversis in castris expertus sum. Tempore quoque nocent alimenta, quando prioribus nondum satis fermentatis, nova sumuntur. Nocent etiam omnia quæ sali acido corrosivo armata sunt, ut arsenicum, cantharides, mercurius sublimatus corrosivus, & alia venena, ut ex Cabrolio patet, qui refert quendam virum, qui quartana febre laborabat, ex usu cantharidum, quas vetula illi ad expellendam febrem præscripserat, in priapismum incidisse, unde brevi post, subsequente sanguinis profluvio mortuus est.

X I I I.

De potu id nobis repræsentandum est, quod supra de alimentis

mentis diximus. Quantitate valetudini noxius est, si durante fermentatione ventriculo immittitur, ejus fermentum diluens, cruditates viscidas generans, alimenta que antequam bene sunt digesta ad intestina propellens, eo modo laxatione membranarum ac valvularum diarrhææ & Dysentericæ occasionem præbet. Qualitate peccat, quum cerevisia est novella & per fermentationem sæcibus nondum liberata; vel si ex aquis turbidis, quibus multæ mineralium particule insunt, vel ex prunis silvestribus cocta est, vel si longo tempore in vasis æreis vel stanneis est servata, ex quibus acrimoniam acquisivit.

X I V.

Post cibum & potum inter sex res N. N. motus & quies connumerantur, qui excessu vel defectu peccantes non parvas perturbationes & incommoda in œconomia animali procreare queunt. Nimiis enim motus spiritus & succorum particulas fluidiores dissipat, qui nim. Spiritus una secum per poros, hoc in casu nimium referatos, subtiliores sanguinis particulas balsamicas educunt, quæ alias ad infranandam acrimoniam humorum non parum valent, adeoque sanguis depauperatur ac acrior redditur, & causa vitiosæ digestionis & sanguicationis fit. Immoderatus quoque motus, ut ex antedictis patet, peregrina fermenta ex intimis partibus expellit, quæ ibi veluti consopita latebant, & in effervescentiam exagitat, & malam perturbatamque sanguinis mixturam profert, ac intestinorum motum peristalticum auget, unde primo diarrhæa, postea vero Dysenteria exoritur. Nimia vero quies contrariæ operationis est: Spiritus animales ad inserviendum œconomia animali torpidos ac inidoneos reddit, sanguinis circulationem impedit, transpirationem sufflaminat, & separationem variorum circulantium humorum per glandulas & vascula excretoria restagnat, unde variæ sanguinis impuritates viscidæ, acidæ, acres in humano corpore remanent, ex quibus cacoehymia natales suos adipiscitur.

X V.

Somnus & vigiliæ eadem pæne effecta, quæ motus & quies, edunt: ea tamen cum differentia, quod somnus nimis pe-
 jor

8 D I S P U T A T I O M E D I C A

ior est longiori quiete, & motus nimius nocentior vigiliis excessivis.

X V I.

Excreta & retenta in ordine rerum N. N. nunc sequuntur, & luce meridiana clarius est, quantum commodum fabricæ humani corporis inde exurgat : scilicet si ista quæ secundum naturam excernenda sunt, emittantur, & retinenda detineantur. At contra, si excernenda retineantur, & retinenda expellantur, maximum humana statua inde trahit incommodum, ut uno in casu in nimis hæmorrhagiis, & altero in nimis suppressionibus, ut in impedito menstruorum fluxu, videre licet. Interim hoc in morbo, de quo hic agimus, retinendorum excretio, minor morbi causa est.

X V I I.

In enumeratione rerum N. N. ultimo loco recensentur animi pathemata, inter quæ ira & tristitia præ cæteris majoris sunt efficacix. Nam ira bilem, cui hoc in casu acidum acre inesse existimamus, humores agitat, illorumque motum inordinatum producit, & in sanguinis massa varias ebullitiones & effervescentias excitat, & tandem ad intestina propulsa vomitum, choleram diarrhæam & ipsam Dysenteriam producit. In tristitia & mœrore, propter sanguinis parciores à corde emanationem, cordis orificia quasi paulisper constringuntur, sanguinis circulatio impeditur ac incrassatur, & lympa spiritibus animalibus destituta humani corporis functiones seigniores reddit, unde sæpe humorum colluvies nascitur.

X V I I I.

Dysenterix causis enucleatis, ad signa me confero, quæ sunt vel diagnostica vel prognostica. Diagnostica morbum vel appropinquantem vel præsentem, ejusque causam & partem affectam indicant. Appropinquare Dysenteriam cognoscitur ex febris præcedente, & abdominis torminibus, quæ à particulis acidis acerbis membranarum fibrillas vellicantibus & pungentibus producuntur, & nobis mediante spirituum animalium motu doloris ideam repræsentant. Præsentis Dysenterix signa in ejus de-

definitione supra recensuimus. Causarum signa ex excretis desumuntur, quæ emissa pro varietate coloris, serositatis pituitosæ dejectionis originem suam à biliosis acidis acibus, vel humoribus serosis & pituitosis traxisse judicantur. Pars affecta vel subjectum sunt intestina, & habent signa ejus utilitatem suam in præfagiendo, an intestina tenuia vel crassa læsa sint. Nam in crassis dolor non est adeo acutus & molestus ac in tenuibus. Præterea post fodicationem tenuium non statim, ut crassorum, dejectio sequitur.

X I X.

Signa prognostica præcipue Dysenterix eventum indicant, & sunt vel salutaria vel lethalia. Salutare est signum, si brevis est & absque febris, si vires necdum sunt prostratæ, & appetitus non languet. Nam uno die alvum fluere, sæpe pro valetudine est, atque etiam pluribus, si absit febris & intra septimum diem conquiescat. Lethale vero est signum, si longum durat, si febris acuta & singultus adest, & vires sunt imminutæ.

X X.

Post causarum ac signorum tam diagnosticorum quam prognosticorum explicationem, ordo requirit ut me ad curationem accingam, quæ præcipue in pharmacia & diætâ consistit. Pharmacia nobis remedia ad tollenda symptomata & morbum sanandum suppeditat. Morbi causa præ cæteris tollenda est; nam sublata causa tollitur effectus. Fit id remediis evacuantibus & leniter adstringentibus, ac humorum acrimoniam temperantibus. Attamen maxima doloris, tanquam indicationis symptoma urgentis, habenda est ratio. Tandem ulcera consolidanda conveniunt. Inter evacuantia primum locum obtinent illa, quæ simul leniter adstringunt, ut rhabarb. tost. syrup. de cichor. cum reo: nam majora adstringentia hic non concedimus. Natura ipsa enim satis adstringit, ubi à materia acri liberata est. Considerandum hic etiam est evacuantia semper parciori dosi exhibenda esse, ut

B

℞. Rha-

℞. Rhabarb. leviter tost. ℥i℥.
 Conserv. rosar. antiq. ℥i.

Nam omnis subita mutatio est mala, quod remedium interdum iterare possumus.

XXI.

Evacuatione peracta, humores acres temperandi sunt: hoc in casu proficua sunt alterantia & leniter incrassantia, si tenues, acres ac agiliores sunt, & febris concomitantur. Qualia sunt mixtura ex Aq. menth. plantagin. spermat. ranar. confect. hyacinth. corall. syrup. cydon. lacrym. sang. dracon. quibus gr. unum aut alterum laudani opiat. addi possunt. Conveniunt etiam decocta hordei, ex radicibus contrajerv. scorson. cichor. raf. C. C. ebor. & capit. papav. composita, & emulsiones ex seminibus oleosis paratae, quibus addatur syrup. req. Nicolai. Si humores acidi acres, & visceri peccant, prosunt remedia absorbentia, terrestria, quae sale alcali vel volatili oleoso constant, quae aculea acidi acris obtundunt vel in sinibus suis abscondunt & visceri incidunt. Quibus diaphoretica admisci queunt: ut diascord. Fracastor. confect. alker. ocul. cancr. corall. rubr. bezoard. mineral. succin. antimon. diaphor. & omnia testacea quae sale alcali scitent. Pulvis quoque Daelmanni, quem in tractatu de Medicina reformata in capite de Angina describit, hic prodest. Sunt qui humores peccantes vomitoriis expellunt; sed ista non conveniunt, nisi principio morbi assuetis & robustis, & qui nausea quoque ob ventriculi saburram laborant. Attamen prudenter praescribenda sunt, & sunt diaphoretica ac diuretica praestantiora: cum plus debilitent quatuor per os, quam decem per alvum, ejectiones. Dolores mitigantur anodynis, quae per os vel per anum ingeruntur: inter illa quae per os assumuntur, numerantur diascord. Fracast. theriac. recens, gumm. tragacanth. arabic. mass. pilul. de cynogloss. de styrac. syrup. papav. camphur. laud.

laud. opiat. & omnia quæ ex opio præparantur, quod Doctor Bontekoe omnium remediorum Herculem appellat. Clysteres componuntur ex lacte bubulo, therebinth. Venet. ol. olivar. vitello ovi & melle rosar. aut violar. quibus alia pro medicij luitu addi possunt. In vehementissimo autem doloris & fluxus paroxismo, ne vires nimis subito profrentur, utuntur adstringentibus & narcoticis: veruntamen prudentissime, ne fluxus in tempestive sistatur, unde postea apoplexia, hydrops, abscessus & alia incommoda proveniunt. Ulcera facilius curantur, si parva & non nimis profunda sunt, quam alias. Curationi profunt bals. copayv. peruv. bals. sulphur. therebinth. succinat. item decocta ex vegetabilium herbis & radicibus composita, ut ex rad. consolid. major. aristoloch. herb. fanicul. pyrol. agrimon. alchimill. & cæteris.

X X I I.

Remediis pharmaciæ propositis, ad diætam propero, quæ in legitima administratione sex rerum N. N. consistit. Aër itaque sit moderatus, ne transpiratio impediatur, & materia peccans in corpore humano detineatur, sed ut levi diaphoresi excutatur; valent suffimigia, præsertim quando aër contagiosus est, ex lign. junip. myrra, aloë & similibus.

Cibus sit facilis concoctionis, & omni aciditate & salsedine carens, & qui particulis balsamicis oleosis præditus est, ut juscula vitulina, gallinarum, pullorum, gelatina C. C. item lac dulce cum hordeo, oryza, avena & pane biscocto compositum.

Potus sit cerevisia tenuis ex hordeo cocta, & bene defœcata.

Omnis corporis motus vitandus, quies vero permittenda est, cum nimio motu sanguis & spiritus animales exagitentur, & consequenter motus copiosorem dejectionem procreet.

Quies contra intestinorum ulcera citius curat.

Somnis longior bonus, at vigiliæ propter nimiam spirituum consumptionem malæ.

Alvi dejectiones statim removendæ sunt.
 Quantas perturbationes & mutationes animi pathemata adferre possunt œconomix animalis, ex præmissis satis patet: propterea angue pejus vitanda sunt: Atque hæc sunt, quæ divino auxiliante numine de dysenteria dicere in animum induxeram.

F I N I S.

